

A finn kapcsolat

Vissza a tisztaszobába

Ki gondolta volna, hogy egy szőnyeges, függönyös szobában, egy köbméternyi levegő tízmillió porszemet tartalmaz? Az embernek valóságos élmény a kedve a levegővételtől, de legalábbis fontolgatni kezdi, miként tudna megszabadulni vadonatúj padlószőnyegétől. Ehhez képest a Mount Blanc csúcán már bátrabban szippantunk mélyet a levegőből, ott „csak” százezer porszem jut egy köbméterre, a szakemberek becslése szerint. No és egy tisztaszobában?

Ugyan, hagyjuk ezeket a népies, nosztalgikus ügyeket — vehetnénk ellent, ám a kérdés sokkal lényegesebb, mi több: poszt-indusztriálisabb, mint gondolkánk. Ebben a tisztaszobában ugyanis, amiről szó van, nem úri vendéget fogadnak, hanem integrált áramkörök gyártanak. Márpedig egy-egy ilyen chipnél egy darab porszem akár egy százezer részársmórt tartalmazó egységet is tönkrefehel. Mindebből világosan látszik, hogy a tisztaszobák építés bizony csúcstechnológiát igényel, ha másért nem, hát a porszemek miatt. Jómagam a Helsink melletti fekvő Espoo városában, a VTT Finn Technikai Kutatóintézet felvezető-laboratóriumában látogattam meg egy ilyen helyiséget.

Kutatás

— csak megrendelésre

A finn tisztaszobában — amit Drodzy Győzővel, a labor három éve kinn dolgozó tudományos főmunkatársával látogattunk meg — a bejárat mellett állítottunk be a szkafanderköpenybe. Ahol felhúztuk az egyszerű használatos műanyag kesztyűt és kalucsnit, mindössze Mount Blanc-tisztaságú volt a légtér. Tízszáz tisztaság a folyosókon, ahol a kutatók közlekednek, s ahol a speciális csövekben áramló gázok keringető motorjai, s a klímaberendezések dolgoznak. A falak mindentől különleges pormentes műanyagból készültek. Ezes a tisztaság a legkevésbé kényes beavatkozásoknál, s százaz ott, ahol a legtöbb művelet végzik, s tízes a legkényesebb műveleteknél. A különböző tisztaságú tereket üvegajtók választják el egymástól, s a légnyomáskülönbség ésszerű megválasztásával érik el, hogy a szennyezett térből sosem áramlik levegő a tisztább szobába.

Mutasd meg a tisztaszobádat, és megmondom ki vagy (s milyen fejlett a gazdaságod)! Félő, mi egyelőre még csak a Mount Blancot ostromoljuk, s talán ha a kalucsnik van meg ahhoz, hogy beléphessünk az európai tisztaságok világába. Barátaink — sőt rokonaik — azonban már van-

méteres tisztaszobájukban két év alatt, mintegy hétmillió finn márkás befektetéssel kifejlesztettek egy teljesítményeszközök gyártására szolgáló technológiát, ami azért érdekes, mert úgy tűnik, magyar vevő fogja megvásárolni. Még hozzá — részben a szerencsés véletlenek összjátéka folytán — több szempontból is példaértékű körülmények között.

Történt pedig, hogy Magyarországon 1989 júliusában közel kilencszázmillió forintos alaptőkével megalakult az Interbip Invest Rt. — a Híradástechnika Szövetkezet, a Tradecoop, a Budapest Bank, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság és az OKISZ részvételével — s elhatározta, hogy egy úgynevezett bipoláris technológiai gyártósort létesít, megpróbálván kitölteni az e területen mutatkozó hiányt. Efféle gyártósoron készültek a teljesítményelektronikai eszközöket is. Ezeket olyan berendezésekként kell elképzelnünk, amelyek például lifteket vezérelnek. Az Interbipnek, mint ez utóbb kiderült, arra a technológiára is szüksége van, amit a VTT felvezető-laboratóriumában kidolgoztak, s amelynek eladásával — a többi itt kidolgozott tudásanyag mellett — a Sector Technology nevű cég foglalkozik, amely részben a VTT tulajdona.

Újabb szerencsés körülmény, hogy ez a cég komplett szolgáltatáscsomagot kínál a vevőknek, tehát a technológia átadásán túl részt vesz a szakemberképzésben, a gyár — adott esetben a tisztaszobában — megtervezésében, az üzem felépítésének ellenőrzésében, szakértésében. Mivel olyan cégről van szó, amelyik egyik lehetséges építésre pályázó vállalatban sem érdekelt, a Sector Technology partnerének rendkívül fontos segítségét tud nyújtani azzal, hogy szakértőként versenyzett a pályázókat, s képes szakmailag elbírálni a benyújtott ajánlatokat — ennek már ennél az ügyletnél is megvolt a haszna, amikor a finn cég felhívta a magyar fél figyelmét néhány aránytalanul magas árra, kivíva ezzel az érdeklődő vállalatok mély felháborodását.

Szenzációs ajánlat

A Sector Technology tehát ajánl a magyaroknak egy technológiát, méghozzá viszonylag kedvező áron — ez amúgy is inkább igaz, mert efféle tudásanyagot általában a nagy gyártók maguknak szokták kifejleszteni, nem pedig eladásra. A finn javaslat szerint erre a technológiára alapozva, nem túlságosan nagy beruházással létre lehetne hozni egy felvezetőüzem első fázisát, amelyből egy éven belül már olyan termék jöhetne

Nyilván, a dolog csak akkor igazán érdekes, ha a felajánlott tudást a magyarok meg is veszik. Mellesleg szólva: a Sector Technology szerint az Interbip, kipróbálván és bejáratván magát az első fázisként javasolt teljesítményeszközök gyártásában, néhány év múlva, meglehetősen mérsékelt beruházással átállhatna éppen erre a felfutóban levő, 1,5 mikronos CMOS-technológiára. Számunkra, magyarok számára azért is jelentős lehetne ennek a felajánlásnak a megszerzése, mert egy ilyen lépés nyilván pozitív hatással lehetne a COCOM-előírások rendszerének újragondolására.

Szakemberképzés
féláron

Visszatérve az eredeti üzlethez, ugyebár a Sector Technology ajánlata szakember-felkészítést is tartalmaz. Nos, nemrégiben létrejött Finnországban egy 1 millió dolláros alap, amely éppen fejlesztési tréningek finanszírozását szolgálja, így részben ennek terhére tud majd kilenc magyar szakember kijelenc hónapig tanulni Finnországban, aktívan bekapcsolódva a VTT felvezető-laboratóriumának munkájába, s el-sajátítva a megvásárolni kívánt technológiához tartozó összes elméleti és gyakorlati tudásanyagot. Erre vonatkozóan az Interbippel már aláírták a szerződéseket, a tréning várhatóan szeptemberben kezdődik. Ennél jóval jelentősebb fejlemény, hogy az üzlet előkészítésének időszakában, ez év januárjában — amint arról a Magyar Nemzet április 7-i számában részletesen beszámoltunk — megszületett egy százmillió dolláros finn állami hitel Magyarországnak, ami kimondottan ilyen, a szerkezetváltást szolgáló, s finn technológiára épülő magyar beruházásokat támogat, rendkívül kedvező feltételekkel.

A helyzet tehát olyan szép, hogy szinte nem is lehet igaz. Van egy magyar részvénytársaság, amely egy exportképes, csúcstechnológiát képviselő, s eddig hiányzó terméket akar gyártani. Van egy finn állami kutatóintézet, amely az ehhez szükséges technológiát kifejlesztette, ráadásul érdekelt abban, hogy eladja — s ezt, a politikai változások következtében ma már meg is teheti. Mellesleg eladásra kínálja egy ennél jóval fejlettebb, a magyar gyár fejlesztésének következő állomását jelenthető technológiáját is. Mindehhez szak tudást, kutatási lehetőséget, konzultációt, sőt — eddig erről nem szóltunk — piacutató szerepet is vállal. S ami a legfontosabb: a szerencsés egybeesések folytán a szakemberképzés svakorlatilag féláron, a technoló-

Tetovált biboros,
avagy a nőprobléma Magyarországon

Az elmúlt hónapok kampányidőszakában több olyan külföldi újságíróval volt szerencsém beszélgetni, aki őszintén és teljes mélységében igyekezett a magyar politikai helyzetet megérteni. Nem is a részletek okoztak gondot számukra, hanem az összefüggések. Különösen így volt ez a nőkkel kapcsolatos kérdések tekintetében, azt firtatták, hogyan tekinthető progresszívnek, felelősnek, liberálisnak vagy demokratikusnak az a párt, amely a nők helyzetét nem kívánja progresszíven, felelősnek, liberálisnak vagy demokratikusan megoldani.

Érdekes és valószínűleg jellemző, hogy a társadalom friss aktívizálásában a nők nincsenek jelen; a kampányposzterekről ránk mosolygó politikuskok azt sugallják, hogy a politika továbbra is a férfiak dolga lesz. Ha találnék is elvétve női arccokat, az még nem jelenti azt, hogy az illető párt fel is vállalja a nőkérdést. Valószínűleg a nyugati liberális-demokratikus hagyományok fejletlensége az oka annak, hogy a nők társadalmi-politikai szerveződése nem kezdődött meg. Pedig, amikor a nőkérdést félre-söpörjük, nem vesszük észre, hogy a nők többszörösen hátrányos helyzete része annak a nyomasztó történelmi-politikai örökségnek, melyet igazán csak most kezdhetünk felszámolni.

Ki rendelkezik
a testünkkel?

A múlt év novemberében az Egyesült Államok egész területén lezajlott helyhatósági választások elsöprő győzelmet hoztak azon képviselőjelölteknek, akik az abortusz kérdésében a nők döntési joga mellett álltak ki. A választási eredmények egyetlen kérdés szerint alakultak, függetlenül pártállás, nem, faj és szín szerinti hovatartozástól. „A single voting issue (egy kérdésre kihegyezett választás — a szerk.), értelmelték a szakemberek a választások tanulságát, ráadásul egy olyan kérdés döntötte el a szavazatokat, amely a nők legbensőbb magánügye. Feltételezhető így az is, hogy a női szavazók nagymértékben meghatározták a politikai versenyes eredményt. Ezzel szemben Magyarországon egyik párt sem építhette tudatosan a női szavazókra, hiszen egyikük sem rendelkezett valódi nőpolitikával. Legjobb esetben is csak a családpolitika részeként merültek fel az abortuszról, az anyasággal vagy a női munkával kapcsolatos álláspontok. Ezek azonban — következ-

jának hiteles része, mely vitatja a nők (testük feletti) önrendelkezési jogát? Beszélhetünk-e gazdasági felemelkedésről és nyitásról anélkül, hogy a nők munkaerő-potenciálját és gazdasági integrálását — például munkaerő-átmozgással — komolyan szám-ba ne vennénk? Elképzelhető-e az életminőség tárgyalása az olyan kérdések érintése nélkül, mint munkahelyi diszkrimináció, pornográfia, „egyenlő munkáért egyenlő bér” elv, egészséges életmód és táplálkozás? Valóban számíthatunk a népesség növekedésére abortusztilalmak bevezetésével, vagy e kétféle inkább kizárja egymást? Az emberi jogok korlátozása vezethet-e vajon Európába?

Mikor nyelvi univerzálékról tanultunk az egyetemem, s arról volt szó, hogy bizonyos nyelvtudományi struktúrák bizonyos egyéb struktúrákkal együtt fordulhatnak elő, a tanár a következő módon fogalmazta az inkompatibilitás illusztrátát: „tetovált biboros nem létezik”. Hasonlóképpen mondhatjuk: abortusztilalom és „főállású anyaság” egyfelől, európaiság másfelől — nem összeférhető jelenségek.

Az Európai Közösség egyértelmű bizonyítékokat szolgáltat erre vonatkozóan. 1977 óta az EK országokban fokozatosan engedélyezték az abortuszt. Olaszországban és Franciaországban, a műtét költségeit az állam fedezi, de a többi országban is könnyen megfizethető. Írország és Belgium a legkevésbé liberálisak e téren, de az egységes Európa megkönnyíti az ir és belga nők helyzetét is. Különösen figyelemre méltó a kontracepció kampány francia példája. 1982-ben a női jogok minisztere (ott ilyen is van!) kezdeményezésére kötelezővé tették az abortuszklinikák családtervezési központként való működtetését: itt nemcsak tanácsadás és konzultáció folyik, de ingyenes ellátás is — mindez a bizonyosabb prevenció érdekében. Az Európai Közösség kiadványai az „európai szellem” térhódításaként értékelik az abortusz liberalizálását; a nők reprodukció-jogai — emberi és személyes jogai — nyertek itt megerősítést.

Az alacsony születésszám
— tünet

Az abortusz jogi státusa tekintetében tehát Európa nincs is olyan messze tőlünk. Mindannyiunkat minősít az, hogy személyesen megéljük-e azt a családok begyűgyének tekintjük-e azt a döntést, hogy egy adott idő-

sal megelőzze — felvilágosítással, neveléssel, a kontracepció több formájának hozzáférhetővé tételével és a fogamzástól-közös ügynék tekinthető mentális propagálásával.

Az már politikuskaink és gazdasági szakembereink hozzáértésén fog múlni, tudnak-e olyan jövőképet teremteni, amely azt sugallná, hogy érdemes gyermekeket szülni s felnevelésükre vállalkozni. Amely garantálna az a pluralista társadalmat, ahol a nők a kizárólagos anyaságot is választják (nem „főállásban”, hanem mert a férj-apa fizetéséből — és a családi pótlékából — egy egész családot fenn tud tartani) — éppúgy, mint az anyaság és karrier kombinációját, illetve, a csak családon kívüli hivatást. Ahol a nők valóban választhatnak, mert van választék. Most még nagyon felelős a helyzet: a nők dolgoznak ugyan, de otthoni helyzetük nem változott. Bár kenyérkeresők ők is, Engels valószínűleg még mindig a család proletárjának nevezné legelőbbjüket.

Demokratikusabb társadalmakban nagyrészt két családminta létezik. Egyfelől a hagyományosabb családforma, ahol a férj-apa tevékenysége nagyrészt kifelé, a családon kívüli régiók felé irányul, a családi háztartás és a gyermekek ellátása pedig a feleség-anya felelőssége, gondja. Fontos még, hogy az effajta házasságban a férfi — a társadalom különböző hierarchiai tekintetében — a nőnél magasabb (előnyösebb) helyet foglal el; így például társadalmi presztízs, szakképzettség, kereset, beosztás, kor szerinti is. A partnerek gyakran mindketten igénylik ezt a hierarchiát, a társadalmi előítéleteknek való ilyen megfelelést.

Családmódell

Másfelől létezik az a házasság, ahol a házastársak egyenrangúak és minden szempontból egyenrangúnak tekintik is egymást. Ebben a házasságban férfi és nő egyaránt jelen van a társadalomban, mert mindkettejük munkáját azonos fontosságúnak ítélik meg: ugyanakkor mindketten részt vállalnak a család és háztartás ellátásában is, mégpedig egyenlő módon a döntéshozatalban, szervezésben és kivitelezésben. A házastársakat az örökös társadalmi normákat tudatosan igyekeznek maguk körül leépíteni.

Tudnunk kell, hogy a kétfajta családmódell elvileg imkompatibilis, bár a kevésbé fejlett országokban nagyon elterjedt az az öszvérforma, amikor ugyan a nők

Mutasd meg a tisztaszobádát, és megmondom ki vagy (s milyen fejlett a gazdaságod)! Félő, mi egyelőre még csak a Mount Blancot ostromoljuk, s talán ha a kalucsink van meg ahhoz, hogy beléphessünk az európai tisztaszobák világába. Barátaink — sőt rokonaik — azonban már vannak ebből a körből, s ez megkönnyítheti a továbblépést. Itt vannak mindjárt a finnek, akik — mint oly sok más területen — ebben a szakmában is a világ élvonalában találhatók.

Az imént említett VTT állami kutatóintézet, amely öt fő kutatási területen próbálja a különböző technológiák fejlődését követni. Az információs technológiával foglalkozó részleghez nyolc labor tartozik, ebből az egyik a félvezető-laboratórium. Azt gondolhatnánk, egy állami kutatóintézet költségvetési pénzekből kutatgat erre-arra, s megpróbálja kitalálni, ugyan merre is fejlődik majd a világ. Amint azt Tapio Wiikötől, a laboron belüli IC-technológia részlegvezetőjétől megtudtam, erről szó sincs. Egy kutatásba vagy fejlesztésbe csak akkor kezdenek bele, ha konkrét megrendelés érkezik hozzájuk — évi hétmillió dolláros költségvetésükben csak mintegy húsz százalékot tesz ki az állami juttatás, a többit a szerződéses kutatásokból fedezik. A kutatási irányok kijelölésében tehát egyértelműen a piac igényei a meghatározóak.

A félvezető-laboratórium fejlettségét mutatja, hogy az ötvenmillió finn márkás beruházással készült kutató-fejlesztő részleg berendezéseinek elvülési ideje öt év, ennek leteltével a labort gyakorlatilag leselejtezzik, s újat építenek helyette — természetesen a mindenkor legkorszerűbb berendezésekből. A Tapio Wiik vezette húszfős csoport a félvezető-technológián belül három iránynyal, az úgynevezett CMOS-technológiával, a teljesítményelekttronikai eszközökkel és a szenzorokkal foglalkozik. Ezer négyzet-

Olvassa el
a
Magyar Nemzet
minden
sorát!

efféle tudásanyagot általában a nagy gyártók maguknak szokták kifejleszteni, nem pedig eladásra. A finn javaslat szerint erre a technológiára alapozva, nem túlságosan nagy beruházással létre lehetne hozni egy félvezetőüzem első fázisát, amelyből egy éven belül már olyan termék jöhetne ki, ami jelenleg a világpiacra csúcson van, s még jó néhány évig biztos keresletre számíthat. Az alacsony eladási árat az is magyarázza, hogy a finnek hosszú távú együttműködésben gondolkodnak, ami a magyarok számára rendkívül kedvező lehet. Így egy olyan világszínvonalú kutatóbázishoz is hozzájutnának, amit egy ekkora gyár képtelen lenne eltartani, s amely szállítani tudná a továbbfejlesztéshez szükséges új tudományos eredményeket.

Ezen utóbbi lehetőséggel kapcsolatban egy kis kitérőt kell tennünk, mert a napokban a VTT vezetése hozott egy döntést, amit méltán nevezhetünk szenzációsnak. Ennek értelmében, egy általuk kifejlesztett 1,5 mikronos CMOS-technológiát felajánlanak a magyar félnek megvételre. Mivel a szóban forgó technológia kizárólag finn — s ezen belül is VTT — fejlesztés, a saját hatáskörben meghozott döntéshez további engedélyezés nem szükséges, a lehetőség tehát él. Természetesen a technológia megvalósításához szükségesek olyan berendezések is, amelyeket máshonnan kell beszerezni, s amelyekre a COCOM előírásai vonatkoznak, de az exportengedélyek megszerzése nem látszik lehetetlennek a közeli jövőben. (A mikron egyébként az úgynevezett csikszeléséget jellemzi: minél kisebb ez a szám, adott felületen annál több részegységet lehet elhelyezni, tehát annál fejlettebb a technológia.)

Hogy a finn felajánlás jelentőségét megértsük, tudnunk kell: az Egyesült Államokból még az 1960-as évek végének fejlettségi szintjét képviselő 5 mikronos bipoláris technológia exportengedélyezése is hosszadalmas és bonyolult, sőt az ilyen technológiával gyártott termékek behozatalát is engedélyeztetni kell. A 1,5 mikronos finn technológia abszolút értelemben is kurrensnek számít, tekintettel arra, hogy a laboratóriumi csúcok is csak valahol 0,8 mikron körül vannak jelenleg.

fejlettebb, a magyar gyár fejlesztésének következő állomását jelentheti technológiáját is. Mind ehhez szaktudást, kutatási lehetőséget, konzulensi, sőt — eddig erről nem szóltunk — piackutatói szerepet is vállal. S ami a legfontosabb: a szerencsés egybeesések folytán a szakemberképzés gyakorlatilag féláron, a technológia megvásárlása pedig minimális saját forrással, döntő részben kedvezményes, közleplejratú hiteltől történhet.

Lehet, hogy mégis lesz szerkezetváltás Magyarországon? Egy profi tisztaszobára mindenesetre nagyobb az esélyünk, mint valaha...

Zsuzsori Ervin

A KICSIT SEM BECSÜLIK

Amióta a pénzügyi kormányzat — korábban hozott hibás intézkedése súlyos következményeinek elhárítására — az állampolgárok magánutazásait illetően is meghirdette a „sok szűk esztenédőt”, magam is érdeklődöm a konvertibilis valuták iránt — legyen az akár egyszerű nyugatnémet márka, vagy éppen az egzotikus csengésű ausztrál dollár. Kis családom ugyanis még mindig nincs tisztában életszínvonalunk várható alakulásával és meglehetősen változatos nyári útprogramok egész sorát veti papírra. Az még elbírná...

En viszont már alig győzőm a kuporgatást — no meg az ominózus, és a leértékelések miatt igen gyorsan dráguló „áru” felhajjtását. Sajnos nyugatra nincs szerencsem hivatalos kiküldetésekre utazni, ahol némi megtakarításra nyílhatna lehetőség. Maradnak tehát az ismerősök — és az aszfalt, szépen lesült nepperivel...

No de nem is ez a lényeg. Amikor végre sikerült megszerezni valamely, általánosan elfogadott és mindenütt szabadon átváltható valutánemben azt a néhány — anyagi lehetőségeim miatt szerény címletű — bankjegyet, irány az OTP. Mert már nekem is van (lehet) devizaszámlám! Számlám, amelyet a fiók valamely, általában a legelőnyösebbnek ítélt valutában vezet. Ha tehát „más színű” pénzt kívánok elhelyezni, az újabb összeget a folyó árfolyamok alapján átszámítják. És itt jön a bökkenő, mert a legfeljebb 2 percet igénybe vevő szolgáltatásért a betét összegéből levonnak annak nagyságától függően 2—200 USA-dollárt!

Hogy 200, az még hagyján — fi-

zenyer, ezzel szemben Magyarországon egyik párt sem építetett tudatosan a női szavazókra, hiszen egyikük sem rendelkezett valódi nőpolitikkával. Legjobb esetben is csak a családpolitika részeként merültek fel az abortusszal, az anyasággal vagy a női munkával kapcsolatos álláspontok. Ezek azonban — következmenyeiket, „vonzataikat”, tágabb összefüggéseiket tekintve — nemigen voltak kidolgozva.

Az egyes politikai álláspontok koherenciáját illetően felmerülnek bizonyos kérdések. Nem függ-e össze a politikai pluralizmus az életmodellek pluralizmusával? A kisebbségek önrendelkezési joga lehet-e egy olyan párt program-

zessenek a gazdagok, de hogy az én, George Washington képét viselő, nem kis kockázattal megszerzett tizesemből is azonnal levonják a 20 százalékát, azt már nehezen nyelem le.

Nagy forgalom — tisztességes haszon, e jól bevált elvet, úgy látszik, még mindig nem akarja magáéval tenni a pénzügyi hatóság. Banknak, devizapénztárnak mégsem nevezhetem, noha ezt állítja a cégér. E meglehetősen lecsúszott vélemény alátámasztására lássuk az alábbi kis kalkulációt!

Az érvényes rendelkezés szerint magyar állampolgárok négyezer forint értékű konvertibilis valutát — cirka 60 dollárt — tarthatnak maguknál. És ott is fogják tartani, hiszen há (többnyire a fent említett konverzióval) devizaszámlára tennék — ami iránt egyébként megvan bennük a hajlandóság —, még jónak számító tízszázalékos évi kamat esetén is e kamat egyharmadát rögtön „lecsapólnák”. Óvatosságnak színt is 50—200 millió dollárnyi valuta „parkírozik” rendszeresen a zsebekben emiatt. A takarékpénztár pedig bizonyára még mindig nem eléggé forgalomérdekelt ahhoz, hogy a többletmunka elhárítójából a valutabetétek aktív, serény gyűjtőjévé alakuljon át. Ehhez pedig elegendő lenne egy apró intézkedés (és végig „hivatalos” magánjavaslatnak!): szüntessék meg a levont összeg alsó küszöbértékét és vonjanak egységesen le 1 százalékot (de továbbra is legfeljebb 200 dollárt), ahogy az egyébként közreadott működési feltételeikben is szerepel. Szüntessék meg a tudathasadást, és meglátják, hogy dőlni fog a (kis) pénz...

B. K.

Az alacsony születésszám — tünet

Az abortusz jogi státusa tekintetében tehát Európa nincs is olyan messze tőlünk. Mindannyiunkat minősít az, hogy személyes magánügynek, illetve a családok belligyének tekintjük-e azt a döntést, hogy egy adott időpontban vállalkozik-e valaki terhességre, gyermekváltásra. Nem olyan magától értetődő ez, hiszen messze tőlünk van egy ország, ahol nemrég még kötelező terhességellenőrzésre rendelkezett be az állam a szülőképes nőket, ahol a nőgyógyásznak nem volt joga fogamzásgátlót felírni, és semmilyen civilizált lehetőség nem létezett a terhességmegelőzésre. Ebből a szempontból tehát a magyar abortuszjog európai módon progresszívnek mondható.

Annál távolabb érezhetjük azonban magunkat Európától, ha az abortusszal élők számát, indítékait és választási lehetőségeit nézzük. Az abortusz társadalmi vonatkozásait tekintve, lelkiismeretünk és felelősségérzetünk nem kaphat felmentést. Először is, bár tiszteletben kell tartanunk az abortuszhoz való jogot — a nők szexuális és fizikai önrendelkezési jogát — mindent meg kell tennünk azért, hogy minél kevesebb nő éljen ezzel az utolsó, reménytelen lehetőséggel. A magyarországi abortuszhelyzet több tekintetben is jelzés. Jelzi azt, hogy a fogamzásgátlás mennyire nem megoldott kérdés, hogy Magyarországon a családtervezés, mint olyan, nem működik. Jelzi azt a sötét tudatlanságot és sodródó öntudatlanságot, melyben a magyar lakosság szexuális életét él. Jelzi azt is, hogy Magyarországon a terhességmegelőzés még mindig kizárólag annak a felelőssége, aki a következményeket viseli. Az alacsony születésszámmal együtt jelzi végül azt a sok betegséget, melyben társadalmunk szenved. Hiszen az alacsony születésszám jelzés, mely más szimpptomákkal együtt — mint öngyilkosság, szegénység, alkoholizmus — a társadalom betegségeiről hoz hírt. Ha meg akarjuk érteni társadalmunkat, akkor ezt a tünetegyüttest együtt kell vizsgálnunk, s kapcsolatot kell találnunk a születés előtti és utáni mortalitás között.

A liberális, Európa felé nyitott szellem és politika tehát meg kell, hogy őrizzé az abortuszhoz való jogot, ugyanakkor törekednie kell arra, hogy az abortuszt min-

ban, szervezeten és kivételesen. A házastársak az örökös társadalmi normákat tudatosan igyekeznek maguk körül leépíteni.

Tudnunk kell, hogy a kétfajta családmódel elvileg inkompatibilis, bár a kevésbé fejlett országokban nagyon elterjedt az az öszvérforma, amikor ugyan a nők is munkavállalók, de a háztartás és a gyermeknevelés — második műszakban — szinte kizárólag az ő feladatuk maradt. Mégis, „főállású anyaság” elképzelhetetlen az egyenlőségre törekvőbb családtípus, mondjuk két, egymást egyenrangúnak tekintő értelmiségi házasság esetén. Természetesen egyik családmódelről sem mondhatjuk, hogy jobb vagy rosszabb a másiknál; mindkettőnek magának kell eldöntenie, milyen házasságban érzi jól magát. De a kompatibilitás lehetőségeivel feltétlenül tisztában kell lennünk. Akinek a karrierjét a családi közvélemény fontosabbnak ítéli meg, az otthon bizonyos elvárások szerint fog élni: a szívesebben főorvos is asszisztense házassága valószínűleg sosem fog egyenlőségen alapulni. A vált vagy valós külső hierarchia a családon belül is érvényesülni fog; aki társadalmi tekintetben kiszolgáltatott, az otthon kiszolgált lesz.

Az abortuszhoz való jog és a két házasságmodell megítélése szorosan összefügg az olyan kérdésekkel, mint a nők foglalkoztatottsága, a női munkaerő-potenciál kihasználása, a nők politikai jelenléte, a gazdaság fejlettsége, és végül is a mi európaiságunk. Nem véletlen, hogy a nőket legkisebb százalékban foglalkoztató EK-országok egyben a kevésbé fejlettek is: Írország, Görögország és Spanyolország. Nem véletlen, hogy az egyenlőségen alapuló családmódel azokban az országokban magától értetődő, ahol — amint az egy monstre felmérésből kiderül — az emberek szívesen látnak nőket nem hagyományos munkakörökben (vonat, buszvezető, sebész, szülész, ügyvéd) és a parlamentben is: Dánia, Hollandia, Anglia és Franciaország. Abortusztilalmakkal és „főállású anyasággal” nem juthatunk Európába. Legfeljebb egy kis ideig titkolhatjuk a bíboros tetoválását — akárcsak Bernadotte a magáét, bár a francia forradalmárból lett svéd király seblázában mégiscsak kénytelen volt felcsere előtt felfedni bal karját, melyen szégyenszemre ez állott: „Mort aux rois!”

Bollobás Enikő